

Секція 6. Соціальні, гуманітарні та психологічні аспекти діяльності працівників ОРС ЦЗ

УДК 159.95

Професійно важливі якості працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України

Асоцький В.В., науковий співробітник Науково-методичного центру навчальних закладів МНС України

Професійно важливі якості займають особливе місце в системі діяльності будь-якого спеціаліста і виступають найважливішим фактором його професійної надійності.

Формуванню та розвитку професійно важливих якостей присвячено немало дослідів. Є.І. Гарбер, В.В. Козача розглядають професійно важливі якості як анатомо-фізіологічні, психологічні і соціальні якості людини як суб'єкту праці. В.Д. Шадріков під професійно важливими якостями розуміє “індивідуальні якості суб'єкта діяльності, що впливають на ефективність діяльності й успішність її засвоєння. А.К. Маркова характеризує професійно важливі якості як психологічні якості, бажані для ефективного виконання професійної діяльності, спілкування, для професійного росту, подолання екстремальних ситуацій в праці. К.К. Платонов характеризує професійно важливі якості як “властивості особистості, сукупність яких є потенційними і актуальними здібностями до даної діяльності”. В.А. Бодров визначає професійно важливі якості суб'єкта праці як “всю сукупність психологічних якостей особистості, а також цілу низку фізичних антропометричних, фізіологічних характеристик людини, що визначають успішність навчання і реальної діяльності”.

Аналізуючи все вище зазначене можливо дійти висновку, що професійно важливі якості - це такі якості особистості, що включені до процесу діяльності і позитивно впливають на ефективність її виконання.

Галузь знань, предметом якої є мир професій, прийнято називати професіографією. Система вимог професії до психологічних і психофізіологічних якостей людини, називається психограмою професії. Більш широке коло особливостей спеціальностей, професій прийнято називати професіограмою (або професіональною характеристикою).

В літературі дуже часто зустрічаються описи професійно важливих якостей спеціалістів різних сфер діяльності. Так опис важливих характеристик практичних психологів можливо зустріти в роботах, М.В. Молоканова, Н. Бечтолда, Е.Е. Вернера. Український дослідник О.М. Гадзинський досліджував професійно-важливі якості соціального

робітника. Велика кількість робіт присвячена дослідженню цих якостей у вчителів, секретарів, працівників правоохоронних органів.

У минулому приймалися спроби впровадження елементів наукової організації праці у державних інститутах. На сучасному етапі розвитку прикладної психології приділяється значна увага до психологічного вивчення нових видів діяльності. Накопичено значний досвід проведення психологічного аналізу особливостей праці фахівців операторських професій, як операторів атомних електростанцій, операторів автоматизованих систем управління, пілотів, інструкторів цивільної авіації, корабельних спеціалістів, та інших професій з високим рівнем небезпеки та відповідальності фахівців.

Дуже детально, на нашу думку, опис професійно важливих якостей рятувальників аварійно-рятувальних підрозділів МНС виконано в роботах С.М. Миронця. Так автором, в результаті досліджень, була визначена структура професійно важливих якостей рятувальників, які умовно були розподілені на п'ять груп: психологічні, медичні (фізіологічні), ергономічні та інженерно-психологічні. Для нас найбільш важливими є психологічні якості, до яких віднесено увагу, пам'ять, мислення, воля і самовідношення.

Увага дозволяє рятувальникам здійснювати контроль за дотриманням порядку своєї діяльності, роботою технічних засобів, змінами обстановки в зоні надзвичайної ситуації. Найбільш важливими характеристиками уваги для рятувальників є обсяг уваги, стійкість уваги та переключаемість уваги. Недостатній рівень розвитку уваги в рятувальників може призвести до порушень порядку виконання робіт, помилок, ослабленню контролю за своєю діяльністю, що у свою чергу може викликати травматизм і вихід з ладу технічних засобів.

Пам'ять дозволяє використовувати на практиці наявний досвід, знання, уміння і навички дій. Основними характеристиками пам'яті є: оперативна (короткострокова) пам'ять - здатність запам'ятовувати на нетривалий час один раз побачену або почуту інформацію; довгострокова пам'ять - здатність протягом тривалого часу утримувати в пам'яті великий обсяг інформації; мимовільне запам'ятовування - здатність запам'ятовувати інформацію без спеціальних вольових зусиль, спрямованих на її запам'ятовування.

Мислення визначає здатність рятувальників приймати обґрунтовані рішення з урахуванням змін, що відбуваються в ході виконання аварійно-рятувальних робіт. Кінцеві результати робіт з ліквідації надзвичайної ситуації і працездатність рятувальників залежать від таких аспектів діяльності, як прогнозування розвитку подій, визначення характеру й обсягу інформації, необхідної для ухвалення рішення, виявлення й аналіз основних взаємозв'язків при виконанні задачі.

Мислення тісно пов'язане з мовою і мовленням. Мова рятувальника повинна бути чіткою, впевненою і виразною. Якраз завдяки мові, рятувальник впливає на людей, що знаходяться в епіцентрі надзвичайної ситуації.

Воля – це здатність фахівця, що виявляється в самодетермінації та саморегуляції своєї діяльності та різних психічних процесів. Якщо емоції визначають направленість дії, то воля – це вже сама дія. Тому воля передбачає: регулювання людиною своєї поведінки відповідно до найбільш значущих для неї мотивів; гальмування мотивів згідно зі свідомо поставленими цілями.

Якість волі відіграє вирішальну роль у формуванні стійкості рятувальника до впливів вражаючих факторів і психотравмуючих умов надзвичайної ситуації. Від рівня розвитку вольових характеристик залежить здатність рятувальника діяти в умовах, пов'язаних з ризиком для його здоров'я і життя. Найбільш важливою з таких характеристик є емоційно-вольова стійкість, під якою розуміється не відсутність у людини емоцій, а відповідний умовам ступінь його емоційного порушення. Згідно з експериментальними даними, за рахунок оптимального рівня емоційно-вольової стійкості можна цілком компенсувати недостатній розвиток інших психологічних професійно важливих якостей рятувальника.

Важливою умовою успішного виконання рятувальниками аварійно-рятувальних робіт у надзвичайній ситуації є їхня впевненість у власних можливостях, здатність до самостійного здійснення професійних обов'язків. Ця умова залежить від характеристик самовідношення, самооцінки рятувальника й рівня самоконтролю. Під самооцінкою розуміється здатність об'єктивно оцінювати результати своєї діяльності, а під рівнем самоконтролю - уміння надіятись тільки на власні сили, а також відповідати за свої вчинки.

В той же час, ми вважаємо, що професійно важливі якості працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС є не достатньо дослідженими, крім того, на даний час не існує чіткого комплексу заходів щодо їхнього формування як на етапі професійної підготовки в навчальному закладі так і під час професійної діяльності. Тому наші подальші дослідження полягатимуть у всебічному вивченні процесу формування цих якостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности. Учебное пособие для вузов. М., 2001.
2. Маркова А.К. Психология профессионализма. М., 1996.
3. Миронець С.М. Негативні психічні стани та реакції працівників аварійно-рятувальних підрозділів МНС України в умовах надзвичайної ситуації: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09 / Миронець Сергій Миколайович. – Х., - 250 с.

4. Шадриков В.Д. Психология деятельности и способности человека. М., 1996.

УДК 159.9:159.94

Роль соціально-перцептивних здібностей у ефективності професійного спілкування інспектора Державного пожежного нагляду МНС України

Вовк Н.П., викладач кафедри психології в особливих умовах діяльності,

Задувайло О.К., лейтенант с.ц.з.

АПБ ім. Героїв Чорнобиля МНС України

Вибір стратегії самоздійснення на професійному шляху працівника МНС України з наглядово-профілактичним напрямом діяльності значною мірою пов'язується із виборами тактик міжособистісної взаємодії та взаємостосунків. У цих формах соціальної активності виявляються здібності працівника, його провідні потреби, цілі, цінності, спрямовані на успішне особистісне самоствердження. В останній час зростає увага психолого-педагогічної науки до вивчення різних виявів життєтворчості, особистісних виборів, життєвої компетентності як передумов на шляху особистості до успішного самоствердження та взаємодії з оточуючими.

Професійна діяльність інженерно-інспекторського складу працівників ОДПН характеризується, з одного боку, інтенсивністю та тривалістю щоденного спілкування з різними категоріями людей, високою значимістю кількості здійснених перевірок, виданих приписів, дозволів; а з іншого боку – вмінням працівника взаємодіяти з людьми та здатністю приймати нові, нестандартні рішення.

Складність службової діяльності інженерно-інспекторського складу ОДПН полягає в тому, що під час спілкування з кожним інспектору необхідно володіти масою інформації, формувати індивідуальний підхід до кожного співрозмовника, в тому числі і на основі інформації про реципієнта, значну частину якої інспектор отримує протягом перших хвилин зустрічі у рамках вербального і візуального контакту. Багатоманітність підтекстів комунікації привносить багато особистісного та проковує велику кількість помилок сприйняття.

За [3, с.142] критерієм підготовленості працівника до спілкування виступає його соціально-перцептивна компетентність, яка може бути виражена як повнота і глибина сприйняття, розуміння і оцінки себе як індивіда, суб'єкта професійної діяльності, особистості і індивідуальності, а також соціальних суб'єктів діяльності і спілкування, що проявляються